

sive ministeria, sic etiam in equis. Nam alii sunt asini, quibus cum dignitate viri etiam principes vehuntur. De Jair iudice Israel dicitur Judic. 10, habuisse *triginta filios, totidem civitatum principes, et ascendentes septuaginta pullos asinorum*. Et Abdon Judic. 12, habuisse traditur *quadraginta filios, et triginta ex eis nepotes ascendentes super triginta pullos asinarum*. Hi autem asini Judic. 5, versiculo 10, *nitentes* vocantur asini, id est, accuratius nutriti ad honestum et elegantem usum; ad principes enim loquebatur, qui eo capite dixit: *Cor meum diligit principes Israel, etc. Qui ascenditis super nitentes asinos, et sedetis in iudicio, etc.* Alii sunt non ad dignitatem et honorem, sed ad dura sordidaque ministeria, nempe ut cogantur in jugum, et trahant sive plaustrum, sive aratrum, aut dorso ferant onera, qui dossuales dicuntur. Hæc autem *ὑποζύγια*, sive subjugalia, qui jugo subjiciunt cervicem. Talis erat asina et pullus illius quibus Christus Hierosolymam ingressurus insedit. Nam cum ille pauper ingrederetur et humilis, humili ac vili asello ingredi voluit, atque ideo non sumpsit ex potentiorum stabulis nitentem asinum, sed humilem et rusticis assuetum ministeriis, ex rusticâ villâ; id enim valet *castellum*, in quo asina fuerat alligata, græcè, *κώμη*.

Sic ergo duo ego equorum genera considero: alii enim sunt, qui jugales, seu *ὑποζύγια* vocari possunt, qui plaustra trahunt, aut aratra, aut quos clitellarios, seu dossuales vulgus hominum vocat. Hi verò equi magnos usus rationibus regis afferre poterant, vel ad quadrigas, quarum tunc in bello magna commoditas. Nam paulò ante Palæstini, ut habes lib. 1 Regum capite 13, versiculo 5, in regione Israelitarum triginta millia currum intulerunt, seu tot currus, in quibus triginta millia hominum vectari poterant. Deinde ad rem rusticam, et ad templi, seu domus suæ constructionem; ad convehenda saxa et ligna, reliquaque ad tantum opus è regione longinquâ materiam. Tot autem equos non habuit cum primùm regnare cœpit, quia neque accepit à parente, neque ipse commodè ex aliis regionibus comportare potuit. Sed quando jam se ipsum magis in suo regno et statu confirmarat, equorum ad ingentem illam magnitudinem numerus excrevit. Hæc enim per prolepsim, id est, anticipatâ narratione antea suum tempus posita sunt, ut ostendatur quanta fuerit supra reges alios Salomonis potestas et gloria.

ET DUODECIM MILLIA EQUESTRIUM. Hic sine du-

bio de illis equis est sermo, qui sternuntur ephipiis, et equites cum gloriâ et dignitate portant, quorum minor est numerus, licet non sit exiguus, quia hi minis quàm alii necessarii, cum neque tunc aut arderent, aut timerentur bella, et tantùm viderentur ad regii splendoris ostentationem comparati. In libro secundo Paralipomenon capite primo, versiculo 14, paulò aliter: *Congregavit Salomon currus et equites, et facti sunt ei mille quadringenti currus, et duodecim millia equitum*. Conciliatio non difficilis; nam sicut equi in omni fermè natione, maximè cum sermo est de re militari, pro equitibus sumuntur, sicut cœjusvis ordinis instrumenta pro illorum hominum ordine sumuntur, unde missi dicuntur equi, quia missi sunt equites, et in acie esse mille equos, quia tot sunt equites, et mille hastæ pro mille hastatis, et tuba pro tibicine, et cornu pro cornicine, sic etiam eques vicissim pro equo interdum usurpatur. Neque hic dicendi modus apud Latinos insolens, qui equum nonnunquam equitem appellant. Sic sanè Servius explicans illud Virgilii lib. 3. Georgic.:

*Frena Pelethronii Lapithæ, gyrosque dedere
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, et gressus glomerare superbos.*

Idem Ennius citatus à Macrobio lib. 6, cap. 4. Ex quo fortassè sicut alia plurima sumpsit Virgilius:

It eques, et plausu cava concutit ungula terræ.

Plura Aulus Gellius in hanc sententiam lib. 18, cap. 1, ubi alia citat antiquorum poetarum carmina, et tandem addit: *«Peraque veterum ætas et hominem equo insidentem, et equum qui insidetur, equitem dixerunt. Propterea equitare etiam, quod verbum è vocabulo equitis inclinatum est, et homo equo utens, et equus sub homine gradientis dicebatur.»*

Sed est illa magis accommodata atque obvia solutio, quam nuper adduxi, equitem hoc loco idem omninò valere, quòd equum. Si enim Salomon equites habuit, quibus ad majorem gloriæ suæ, atque divitiarum ostentationem incederet, præsertim cum provinciam lustraret, aut quos, si quando bellum ingrueret, paratos haberet et promptos, necessarium etiam fuit ut equos aleret pro equitum multitudine. Sanè progredi solitum Salomonem, cum animi gratiâ foras egrederetur, paulò longius ab urbe cum eleganti comitatu equitatuque copioso, docet Josephus lib. 8, cap. 4: *«Habuit, inquit, currus mille, equorum viginti*

*«milia. Hi cum pulcherrimi fuere, tum ad cursum excitatissimi, ut collati ad cæteros omnes post se relinquerent. Illis decus addebant equites flos juventutis procerastaturâ promissoque capillitio conspicui, et tunicas à Saranâ purpurâ induti. Ad hæc ramentis auri capillos quotidie aspergebant, ut ad solarium radiorum contactum fulgore capitibus eorum reflecterentur. Hi armati et pharetris suecineti regium currum stipabant, etc. Quòd verò etiam pacato populo et hostibus undecumque silentibus, paratum haberet ad quascumque inimicorum irruptiones exercitum, et copiosum equitatum ex Hebræo milite (neque enim externum conduxit, neque Hebræum ullum in agris aut rebus rusticis occupari voluit), constat ex lib. 2 Paralip. cap. 9, versiculo 22: *De filiis Israel non constituit Salomon servire quemquam, sed erant viri bellatores, et ministri ejus, et principes, et duces et præfecti currum, et equorum*. Et iterum ibidem cap. 8, v. 9: *De filiis Israel non posuit ut servirent operibus regis; ipsi enim erant viri bellatores, et duces primi, et principes quadrigarum et equitum ejus; omnes autem principes exercitus Salomonis fuerunt ducenti quinquaginta, qui erudiebant populum.**

Antequam hinc emergam, duo mihi observanda: Alterum visum esse quibusdam tot equorum millia, aut certè magnorum illorum partem esse ex equibus, equisque admissariis ad focundam equini generis feturam, quod in Synopsis tradit Athanasius: *«Gregem, inquit, habuit equarum, quas foeturæ gratiâ alebat, quadraginta millia; equorum verò, currilium duodecim millia.»* Cujus sententiam alii minoris notæ secuti sunt, ut Cedranus in Compendio, sed neque ex textu colligitur, neque alii probant. Septuaginta lib. 2 Paralip. cap. 9, quatuor millia numerant equarum; unde tamen sumpserint non video. Alterum est, his quæ habemus hoc loco, et libro secundo Paralipomenon capite primo, non satis concinere quæ dicuntur libro secundo Paralipomenon capite 9, versiculo 25, maximè si quem nunc habemus Hebræicum textum attentè consideremus. Latinus sic habet: *Habuit quoque Salomon quadraginta millia equorum in stabulis, et currum, equitumque duodecim millia, constituitque eos in urbibus quadrigarum, et ubi erat rex in Jerusalem*. Hebræus longè aliter: *Fuerunt itaque Salomoni quatuor millia stabularum, equorum, et currum, et duodecim millia equitum* quomodo è recentioribus plerique convertunt. Septuaginta, fuerunt Salomoni quatuor

mille feminae equæ ad currus, et duodecim millia equitum. Si lectionem sequaris Hebræicam, sententia est non obscura, nec difficilis: tantum enim numerantur stabula, sive equilia, ubi nutriebantur equi et equites, qui aut illa curabant, aut equos ascendebant; de equorum verò numero, nullus sermo. Quare hic locus tenenda omninò est Vulgata translatio, et pro illâ certandum, aliter hic locus exponendus, ita ut cum alio simili in hoc capite quarto libri tertii Regum omninò consentiat, in hunc modum: *Habuit Salomon in stabulis currum, id est, equorum currilium, quadraginta millia, et equorum equestrium, id est, ad cursum potius, et dignitatem, quàm ad onus, duodecim millia; quibus totidem respondent equites, qui illis insideant, et Salomoni serviant, sive ad regium fastum, sive ad bellicos usus. Hæc porrò stabula distributa erant in plures civitates, ubi tot equorum millia commodius alebantur, quæ ab equorum stabulis, seu præsepis nomen accepere, sicut Hippo in Africâ, quæ equile sonat, et Olyssippo, seu Utisippo in Hispaniâ Lusitanicâ, quæ ab equis sive alendis, sive servandis existimatur habuisse nomen. Id enim valet illud: *Constituitque eos in urbibus quadrigarum*. Josephus explicatius libro 8, capite secundo: *«Distributis, inquit, oppidum curribus, et in singula certo numero ad alendum præfinito, circa se quidem paucos reservavit; loca verò ubi alebantur, curruum oppida appellavit.»**

Quærit Abulensis hoc libro tertio, capite decimo, quæst. 11, et libro secundo Paralipomenon, capite primo quæst. 26, an peccaverit Salomon congregando tot equos, cum Deuteron. capite 17, versiculo 16, videatur esse prohibitum. *Cum fuerit, inquit, constitutus rex, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Ægyptum, equitatis numero sublevatus*. Et tandem illum vindicat à culpâ saltem gravi, cum quo sentiunt alii nonnulli. Ratio verò illorum est, quia neque Salomon illis equis utebatur ad inanem majestatis ostentationem, aut alias ob causas, in quibus aliqua appareret peccati turpitudine: qualis esset injuria, quâ populum opprimeret, et illum sive suis commodis, sive ornamentis exneret. Quæ tunc non fecit Salomon, licet postea gravissimis se sceleribus infecerit: at principio justitiam coluit, et divinarum legum studiosus et vindex fuit.

Sed plures alii in hæc equorum multitudine non putant à Salomone abuisse culpam, quia

præceptum grave est, et verbis propositum non obscuris, et ut erat populus ille ingenio levi, et facile permutabili, et ad omnem religionem volubili, ac prono, si equorum haberet commoditatem et copiam, non solum religionem, quod faxit sæpè, sed etiam patriam, quam religione potiore habuit, facile mutaret, et in Ægyptum, quod tempore Moysis aliquando tentavit, redire conaretur. Hæc gravis ratio fuit, propter quam jussit Dominus Josue cap. 12, versiculo 4, ut quos caperet ab inimicis equos subnervaret, et quadrigas dederet incendio. Quod ipse fecit, et David libro primo Paralipomenon capite 18, versiculo 4, cum mille cepisset hostium quadrigas, omnes subnervavit equos, et ex tanto numero centum tantum sibi quadrigas reservavit, ut impleret præceptum, quod regibus equorum multitudinem adimit. Quare plures Salomonem peccati damnant, quia hic numerus magnus est, quantum fortassè nullus fuit in tota terrâ promissionis, neque ante hoc tempus, neque fortassè postea. Hos enim equos neque comportavit ex terrâ Israeliticâ, quia fortassè non inveniret, quoniam lex minus illorum favebat propagandæ soboli; sed adduxit ex Ægypto et Coa, 3 Reg. 10, versiculo 28: *Et educebantur equi Salomoni de Ægypto, et de Coa: negotiatores enim regis emebant de Coa, et statuto pretio perducebant.* Sic autem multis post annis erant rari equi, atque equites in terrâ promissionis, ut dixerit Rabsaces Ezechiae tempore, ut habes Isai. 56: *Dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere ascensores eorum.* In quem locum sic Hieronymus: « Quòd Ezechias illorum ascensores præbere non possit, non de imbecillitate venit populi Judæorum, qui equitandi carebat scientiâ, sed de observatione mandatorum Dei, qui per Moysen super rege præceperat Israel: Non multiplicabit sibi equos. » Neque ratio Abulensis, meo iudicio, quidquam efficit; neque enim hanc equorum, quadrigarumque multitudinem habuit Salomon in ipso regni primordio, sed cum jam dudum in regio consedisset solio. Hæc enim per anticipationem hoc loco narrata sunt, quia de Salomonis agebatur potentiâ. Et quidem 2 Paralipomenon capite 9, versiculo 29, hic idem proditur equorum et quadrigarum numerus; et tamen tunc Salomonis regnum jam declinabat ad occasum. Et fortassè sumptus, qui in alendis tot equis non immodicus, in causâ fuit, ut populum ita gravaret duriter, ut oppressus onere clamare sit coactus ad filium Roboam, cum primùm

pater in vivis esse desiit, 3 Reg. 12, versiculo 4: *Pater tuus durissimum jugum imposuit nobis; tu itaque nunc imminue paululum de imperio patris tui durissimo, et de jugo gravissimo, quod imposuit nobis, et serviemus tibi.* Hanc quæstionem eruditè, et latè tractarunt Nicolaus Serarius in cap. 11 Josue q. 7, et Pineda in Salomone prævio libro 7, cap. 14; ibi plura invenies, à quibus ego prudens abstineo.

VERS. 27. — NUTRIEBANTQUE EOS SUPRADICTI REGIS PRÆFECTI (1). Duodecim illi præfecti, de quibus supra versiculo 7, sicut suis quique mensibus ex variis regionibus regis mensæ necessaria ministrabant, sic etiam tot equis eisdem temporibus alimenta præbebant, et quia non equi omnes sive curules, sive equestres in aliis nutriebantur stabulis à Hierosolymâ remotis, sed quosdam ad familiares, et quotidianos usus secum in urbe retinuerat Salomon, ut constat ex lib. 1 Paralipomenon capite 1, ideò præfecti illi duodecim non solum aliis equis, sed etiam his qui nutriebantur Hierosolymâ de opportunopabulo providebant; quocumque loco illos Salomon traduceret: id enim valet quod statim dicitur: *In locum ubi erat rex.* (2)

VERS. 29. — DEDIT QUOQUE DEUS SAPIENTIAM SALOMONI, ET PRUDENTIAM MULTAM NIMIS, ET LATITUDINEM CORDIS QUASI ARENAM (3). Sapiencia ad

(1) Equos scilicet, de quibus dictum est, curabant. Quare comparabant illi panes et dapes pro mensâ regis, simulque paleam et hordeum in usum equorum. Hic sensus est Vulgatæ, Septuaginta, et Josephi; sed paulò aliter Hebræus: *Alebant hi præfecti regem Salomon et omnem appropinquantem ad mensam regis. Non sinebant deficere rem; et hordea et paleam equis et dromedariis deferebant ad locum ubi esset rex.* Igitur negotium illi habebant, ut curarent ea quæ pertinerent ad regem, aulam et equos, quorum erat usus in regis comitatu, non verò cæteros, per varia stabula in toto regno distributos. Hebræus fert aulicos Salomonis intrisè principem cæterosque omnes, qui mensæ ejus discumbebant. (Calmet.)

(2) VERS. 28. — HORDEUM ET PALEAS EQUORUM ET JUMENTORUM. Apud Turcas, Persas, totumque fermè Orientem, avena deest; et equi non nisi hordeo et paleâ aluntur. Hebræum *Rakesch*, quod hic redditur *jumentum*, sonat quodlibet animal, quod currui jungitur, et vulgari equo velocius. Sunt qui dictum accipiant de equis cursoribus; alii de dromedariis, alii de mulis. Bochartus, quem duce in hoc argumento, diù multumque à se versato, libenter sequimur, exponit de equo miræ pernicitatis; Junius et Piscator de equis veredariis. (Calmet.)

(3) Enfin il paraît que le Saint-Esprit a voulu nous représenter Salomon comme un prince en qui toute la science, toute la sagesse et toute l'intelligence que possédaient ou qu'a-

rerum cognitionem spectat, de quâ statim à versiculo 33, multa, ubi de rebus multis, earumque proprietatibus disputasse dicitur. Prudentia ad rerum tam communium, quàm privatarum spectat administrationem, quæ juxta diversos rerum articulos, et circumstantias, aliter atque aliter deliberat, consiliaque sua non eadem semper ratione dispensat. Hæc maxima sunt animorum ornamenta, et ad rectam administrationem necessaria subsidia. Sed est aliquid præterea necessarium, quod si absit à principe, magnis respublica laborabit incommodis. Novimus enim multos, quibus sapientia

vaient jamais possédée tous les hommes de la terre, se trouvait comme rassemblée. Et nous pouvons bien nous le figurer en ce point comme cet ange qui brillait entre tous les anges, ce Lucifer, le plus éclairé de tous les esprits. Mais si le Seigneur a voulu nous en tracer cette image dans ses Ecritures, c'a été sans doute pour nous mieux convaincre par ces deux exemples, du plus éclairé de tous les anges, et du plus sage de tous les hommes, que ni les plus hautes connaissances de Lucifer, ni la sagesse la plus profonde de Salomon ne devaient point être recherchées par ceux à qui la chute si redoutable de l'un et de l'autre doit plutôt apprendre à souhaiter avec saint Paul de se tenir dans les bornes d'une science et d'une sagesse modérée.

En effet, lors même que cet Apôtre exhortait les premiers fidèles à désirer les dons les plus excellents, il leur découvrait aussitôt une voie beaucoup élevée au-dessus de tous ces dons, de peur que ces dons quoiqu'excellents en eux-mêmes ne leur devinssent un sujet de chute comme à Lucifer et à Salomon. *Quand je parlerais, leur disait-il, le langage de tous les hommes et des anges mêmes, si je n'avais point la charité, je ne serais que comme un airain sonnante, et une cymbale retentissante. Et quand j'aurais le don de prophétie, que je pénétrerais tous les mystères, et que j'aurais une parfaite connaissance de toutes choses; et quand j'aurais même toute la foi possible, et capable de transporter les montagnes; si je n'avais point la charité, je ne serais rien.* Voilà quelle était la vraie science et la véritable sagesse de saint Paul, qu'il a inspirée à tous les Chrétiens, et qu'il a lui-même préférée aux plus sublimes connaissances qu'il avait reçues étant ravi en esprit jusqu'au troisième ciel. C'est par cette règle que nous devons tous envisager ce que marque ici l'Ecriture, de cette vaste et prodigieuse étendue de l'esprit de Salomon, qu'il nous est permis d'admirer comme un effet surnaturel de la toute-puissance de Dieu, qui voulait tracer en sa personne une faible image de la sagesse infinie de son Fils; mais que nous ne devons point envier comme un grand bonheur, puisqu'elle devint à ce grand prince, par le mauvais usage qu'il en fit, une occasion de chute, et que l'âme la plus simple et la plus humble deviendra en un instant dans l'autre monde sans comparaison plus éclairée que n'a été Salomon, et le premier même de tous les anges. (Sacy.)

inerat, et prudentia rara; quibus tamen angustus erat animus, et timidus, qui quod rectum esse noverant, et ex usu communi ac proprio, illud tamen ad opus conferre non audebant, quia illos aut metus retardabat, aut rustica potiùs, quàm liberalis observantia, ne quod facto opus esse judicabant, id reipsâ suo tempore præstarent. Quod in re bellicâ experimur quotidie cum magno rerum publicarum incommodo; multi enim mirificam habent rerum militarium intelligentiam, quorum sunt in rebus dubiis præclara consilia, at angusti sunt spiritus et minimè audaces, ex quo fit ut inanis sit illorum sapientia, et consilia, licet opportuna, à successu tamen omninò vacua. Sanè de Alexandro illa eadem produnt historici, quæ nunc de Salomone legimus, licet non eodem omninò gradu: nam in dubiis apparebat sapientissimus, et quod in deliberando consilium probavisset, strenue statim atque constanter executioni mandabat. Est præterea latitudo cordis illius tanta, tamque fecunda capacitas, ut eodem tempore, quo illam consecutus est, possit multa disceptare diversa, et cum variâ sint, de illis sine impedimento reddere responsa. Item cum multa occurrant diversa, quæ mentem distrahunt, quæ non facile multis cum aliquo studii, operæque pretio vacare potest, quæque dum multa sequitur, nihil assequitur, Salomonis tamen animus sic erat capax, sic latus, ut illum nulla rerum turbaret, nulla confunderet magnitudo. Arena maris, aut pulvis terræ, et similia, in rerum magnarum, cujuscumque generis illæ sint, comparisonem adduci solent. Fortassè ideò Salomonis animus hyperbolicè cum arenâ comparatur, quasi tot rerum cognitiones habuerit, quot in maris littore arenæ numerantur.

VERS. 30. — ET PRÆCEDEBAT SAPIENTIA SALOMONIS SAPIENTIAM OMNIUM ORIENTALIUM ET ÆGYPTIORUM (1). Fortasse hic ostenditur scientia ma-

(1) In Scripturâ æquè et apud profanos sapientia Orientalium celebratur. Meminit Daniel sapientium et divinorum Chaldææ, et Idumææ sapientes Abdias v. 8 memorat: *Perdam sapientes de Idumæâ.* Job ejusque amici inter sapientes Orientis sibi locum vindicabant, quemadmodum inter illos recensebatur Balaam propheta, qui à Petor ad Euphratem venerat. Fatentur Græci philosophiam tenere se ex Orientalibus, è quibus prima semina diviniæ hujus scientiæ primi illi magistri Græciæ acceperint. Obtrudunt nobis *Magos Persarum, Chaldæos Babyloniorum, vel Assyriorum, Gymnosophistas Indorum.*

Reliquos verò Orientales sapientiæ et scientiæ laudè superabant Ægyptii. Cum enim